

חזקו את סביבון

מתוך תקליטור מולטימדיה 'כל שנה אחד'

משחק הסביבון הוא עתיק יומין והוא היה נפוץ בקרב עמים קדמוניים כמו הבבלים, המצרים היוונים והרומאים.

לשאלת מקורו של משחק הסביבון תשובות אחדות:
- יש הטוענים כי מקורו של המשחק בתקופת בית שני. בימי גזרות אנטיוכוס נתנו לילדים סביבונים כדי שישחקו בהם בכל עת שבה נראו יוונים מתקרבים. על פי סברה זו מטרת המשחק בסביבון הייתה להסוות את לימודי התורה.
- יש הטוענים כי המשחק בסביבון הוא גלגול של משחק הימורים גרמני שבו שיחקו יהודים רבים ואף הפסידו כספים. על סביבון ההימורים היו חרותות ארבע אותיות: N, G, H, S. האות N פירושה "נישט" - לא זכית בכלום; האות G פירושה "גנץ" - זכית בכל הכסף; האות H פירושה "הלב" - זכית במחצית מן הכסף; והאות S פירושה "שטל" - המתן תור אחד.
- יש הטוענים שארבע האותיות שעל הסביבון הן ראשי תיבות של המילים נשיא גדול היה שמעון, ושהכוונה היא לשמעון החשמונאי.
- חכמי התורה, שהתנגדו למשחקי הימורים, ניסו למנוע את משחק הסביבון, ומשראו שאין באפשרותם לעשות זאת, הפכו אותו למשחק געגועים לארץ. האותיות שעל פאות הסביבון הן ראשי תיבות של המשפט: נס גדול היה שם. המילה "שם" מציינת את הכמיהה לארץ. בארץ ישראל החליפה את "שם" המילה "פה".

סביבון אחד ושמות לו רבים

עד לפני כשבעים שנה לא היה לסביבון שם עברי מוסכם, והכינוי "סביבון" לא היה ידוע. הסביבון נקרא בשמות רבים:
- דרידל - בפי יהודי מזרח אירופה שדיברו יידיש.
- מגדל עוז - כך נקרא הסביבון בספר *תקופת החגים* שבו מתואר חג החנוכה: "ונער החדר משחקים במגדל עוז מוצק עשוי בדיל או עופרת".
- חזרזר - בספרו *בימים ההם* כתב מנדלי מוכר ספרים: "בליל חנוכה הקטנים מגלגלים על השולחן את החזרזר, הוא כדור עופרת".
- כרכר - המשורר ח"נ ביאליק כתב בשירו הידוע:
**"מורי הביא כרכר לי
כרכר עופרת יצוקה
יודעים אתם לכבוד מה?
לכבוד החנוכה"**

- סבסב - אברהם אברונין, המורה ללשון, המציא את השם סבסב.
- גלגילון - כינוי שבו השתמש הסופר יעקב שטיינברג.
- פרפרה - מילה שציין יהודה גור במילונו, כנראה בהשפעת המילה הערבית "פורפרה" שהיא אף שם של משחק.
- סביבון - שני אנשים טוענים לזכויות על השם סביבון: האחד הוא זילברוש שפרסם את השם בתחילת המאה בעיתון העברי "הצפירה"; השני הוא איתמר בן אבי, בנו של אליעזר בן יהודה שטוען שהמציא את המילה בהיותו בן 5.

עץ קווצה חוזר

- נאסוף סביבונים הנבדלים זה מזה בצורה, בגודל ובחומרי הייצור, ונשתמש בהם בפעילות חופשית של הילדים.
- נשער מה משפיע על מהירות הסיבוב של הסביבון: גודל, צורה, חומר, סוג המשטח וכו'.
- נבדוק את השערותינו.
- נאפשר לילדים לסובב את הסביבונים על גבי משטחים שונים: רצפה, קרטון מחוספס, מגש עם חול, אבנים, מים וכו'. ולשער איזה סביבון יסתובב יותר זמן על המשטחים השונים

כיצד הונית סביבון?

- נבקש מן הילדים לשער כיצד בנוי סביבון; נציין מה הם חלקיו ואילו חומרים מתאימים לבניית כל חלק.
- נבנה סביבונים מחומרים זמינים ונקשטם.
למשל: סביבון מפלסטלינה ומגפרורים
יוצרים מפלסטלינה צבעונית קובייה שמידותיה 1X1X1 ס"מ.
מצרפים חתיכת פלסטלינה בצבע שונה לקישוט, ומהדקים במרכז כל דופן. נועצים גפרור במרכז הקובייה ומהדקים את הפלסטלינה סביבו. חלקו התחתון של הגפרור ישמש כבסיס הסביבון וחלקו העליון יהיה הידית.
כשהסביבון מוכן אפשר לצפות אותו בדבק פלסטי לחיזוק.
אם הסביבון אינו מסתובב מהר ייתכן שהסביבון לא מאוזן. במקרה זה רצוי לשנות את מיקום הגפרור..

עקבות הצבע

- נטבול סביבונים בגדלים שונים בצבע גואש ונסובבם על גבי נייר.
- נשים לב לעקבות הצבע שייצרו הסביבונים השונים ונשער מה הם הגורמים להבדלים בניהם.
- שימו לב לציור רגע לפני שהסביבון עוצר את תנועתו.

לא רק מסתובב

- הילדים יכינו לעצמם סביבון תלת-ממדי מקרטון, יקשטו אותו ויוסיפו לו איברים כמו ידיים, עיניים ופה.
- ננהל דו-שיח בין שניים מן הסביבונים.
- נפגיש את "הסביבונים המדברים" עם נר, עם חנוכייה, עם כד, ונשער: מה הם לוחשים זה לזה? מה הם מספרים?
- נוסיף לפעילות היצירה של הילדים תצלומי סביבונים מיוחדים, מספרים ומעיתונים.

מסתובב על פי הקצב

- נשמיע שירים ויצירות קלסיות כמו: הסביבון שלי – מתי כספי, פגניני – קפריצ'יו לכינור. נבקש מן הילדים לשובב את הסביבונים לקצב המוזיקה. מי מבין הסביבונים הצליח להסתובב עד סוף המנגינה? מדוע?
- נרקוד לצלילי שירי סביבונים: כיחידים, בזוגות או בקבוצה גדולה.

פעילות לשיר: "לי סביבון"

- נשיר את שיר הילדים "לי סביבון", ובסוף חלק א ("בוא סביבון, בוא סביבון") נזמין בתנועת אצבע את אחד הילדים להיות הסביבון. "נעצב" את "הסביבון-ילד" בצורה מעניינת.
- נשיר את חלק ב של השיר, ותוך כדי שירה נשובב את "הסביבון-ילד" בזהירות כדי שישמור על עיצובו.
- נחזור על הפעילות, והפעם נזמין "סביבון" נוסף ונעצב אותו בצורה שונה. הילדים יכולים לשחק בזוגות, עם ההורים, ואפילו לעצב את עצמם. נשיר את השיר ובכל פעם נשנה את מילות השורה השנייה והרביעית. הילדים יעצבו את עצמם על פי מילות השיר החדשות. לדוגמה:

לי סביבון, לי סביבון
סביבון רך
בוא סביבון להסתובב
כי זה נעים כל כך
או
לי סביבון, לי סביבון
סביבון שמנמן
בוא סביבון ונראה
אם להסתובב אתה מוכן

- נבקש מן הילדים ליצור מעגל. המעגל יהיה הסביבון. הגננת תעמוד במרכז המעגל והסביבון יסתובב סביבה. בתחילת השיר נחליט אילו תנועות יעשו הילדים (יעמדו, ישבו, יפנו יד אחת למרכז המעגל ואת השנייה יפנו החוצה, יניחו ידיים על הכתפיים של החבר, ייצרו רכבת ועוד). בחלק ב של השיר יסתובב הסביבון על פי ההחלטה שהחלטנו. גם כאן ניתן לשנות את מילות השיר, לדוגמה:

לי סביבון, לי סביבון
סביבון רכבת
בוא סביבון תסתובב
כי אותך אני אוהבת
או
לי סביבון, לי סביבון
סביבון יושב
בוא סביבון וננסה
קדימה להסתובב

פעילות לשיר "סביבון סוב סוב"

פעילות מתוך החוברת 'זמר לך לגיל הרך – שירי חגים'
ריכוז וכתובה: יהודית פינקיאל

סביבון סוב סוב

מילים: לוין קיפניס
לחן: עממי

סְבִיבֹון – סֹב סֹב סֹב,
חֲנֻכָּה הוא חג טוב.
חֲנֻכָּה הוא חג טוב,
סְבִיבֹון – סֹב סֹב סֹב.

סֹב נָא, סֹב כֹּה וְכֹה,
נֶס גְּדוֹל הָיָה פֹּה.
סֹב נָא, סֹב כֹּה וְכֹה,
נֶס גְּדוֹל הָיָה פֹּה.

על השיר:

השיר מספר על סמל החג האהוב ביותר על הילדים – הסביבון. מילות השיר מופיעות במעין משחק של "נהפוך-הוא". כל צמד שורות חוזר בהיפוך, כשכל שורה מסתיימת בנקודות מנוחה.

על הלחן:

הלחן של השיר מורכב משמונה משפטים קצביים וסימטריים. כל משפט מתקדם – עולה – יורד – וחוזר לצליל הפותח, וכך יוצר תחושה של תנועה סיבובית, המדמה את התקדמות הסביבון בחלל.

מהלך הפעילות:

- נדקלם את השיר. נסביר לילדים את פירוש המילים "נא" ו"כה וכה".
- נבקש מהילדים להיות סביבונים. כדי לפתח אוצר תנועות, נעודד את הילדים לבחור בכל פעם אבר אחר שיהיה ידית הסביבון. נשים לב שהידית תהיה בחלק העליון של הסביבון. לדוגמה: אם ילד בחר במרפק כידית – המרפק יהיה מעל הראש, אם ילד בחר ברגל – עליו לשכב ולהרים רגל או להתכופף ולהרים רגל, כך שידית הסביבון שיצר תהיה הגבוהה ביותר.
- נאזין לשיר. בכל משפט של השיר נסובב אבר אחר. במשפט ראשון לכיוון אחד ובמשפט השני לכיוון האחר. נפנה את תשומת לב הילדים להיפוך המשפטים בכל חלק.
- נתחלק לשתי קבוצות. נאזין לשיר ונסתובב לסירוגין (עם תחילת המשפט קבוצה א' תסתובב, ועם היפוך המשפט קבוצה ב' תחזור אחריה).
- נכין כרטיסים ועליהם האותיות המופיעות על הסביבון. נשב בקבוצות של ארבעה ילדים סביב שמיניית בריסטול. לכל ילד תהיה אות אחרת מתוך: נ-ג-ה-פ. נאזין לשיר. בכל נקודת מנוחה נניח אות אחרת על הרצפה לפי הסדר שמופיע על הסביבון.

פעילויות נוספות:

- נביא סביבונים מסוגים שונים לגן. נערוך מהם תערוכת סביבונים ונשווה ביניהם.
- נשוחח על המבנה של הסביבון, על האותיות הכתובות עליו ועל המשמעות שלהן.
- נבחר סביבון מתוך התערוכה שלנו. נסובב אותו ונלווה את הסיבובים שלו במחייאות כפיים. נקפיד להתחיל ביחד, ולהיות מותאמים מהתחלה ועד הסוף בתזמון ובמהירות.
- נשיר שירים נוספים על סביבון: "הסביבון שלי"/"לאה נאור ומתי כספי", "סביבוני"/"רפאל ספורטה בלחן עממי".
- נאזין ליצירות שיש בהן מנגינות שמתאימות למשחקי סביבונים: "אימפרוטו" (סביבון) מתוך "משחקי ילדים"/"ביזה, קטע מתוך "טריו מס' 1 בסול מז'ור"/"היידן, "ולס בדו דיאז מינור"/"שופן, "אנטראקט"/"איבר ונסתובב לפי המוזיקה".

פזיזות לשיר "סביבון סוב סוב"

- נשיר את השיר או נאזין להקלטה שלו.
- נשאל את הילדים מהו נושא השיר, ונשוחח עליו.
- כמה חלקים לשיר? (שניים, בחלק השני "סוב נסוב כה וכה" משתנה אופי המנגינה)
- כמה פסוקים בשיר? (שמונה, ארבעה בכל חלק)
- האם ישנם משפטים חוזרים בשיר?
- נחלק את הילדים לקבוצות של ארבעה. כל ילד יקבל מספר בין 1-4. אפשר להוסיף גם את האותיות: נ, ג, ה, פ.
- נשיר את השיר ו"נבנה" סביבון.
בחלק הראשון של השיר:
"סביבון סוב סוב סוב" – מתחיל ילד 1 (נ)
"חנוכה הוא חג טוב" מצטרף ילד 2 (ג)
"חנוכה הוא חג טוב" מצטרף ילד 3 (ה)
"סביבון סוב סוב סוב" – מצטרף ילד 4 (פ)
- בחלק השני של השיר יסתובב בזהירות הסביבון המורכב מארבעת הילדים וישמור על צורתו המיוחדת. כאשר יתחיל השיר מן התחלה "נבנה" סביבון חדש, בעל צורה מיוחדת יותר. אפשר לתכנן את צורת הסביבון מראש. אפשר "לבנות" את סביבון הילדים סביב קוביית עץ גדולה או סביב חישוק.

קסט fe סביבונים

- נכין **סביבונים צבעוניים** שבשעת סיבובם ייצרו אשליה אופטית. חומרים: קרטון עבה, נייר ציור לבן, טושים צבעוניים, עפרונות קצרים, מספריים, דבק.
- נגזור מן הקרטון העבה עיגולים בקוטר של כוס.
- נגזור מנייר ציור לבן עיגולים בעלי קוטר זהה.
- נדביק את עיגולי הנייר על עיגולי הקרטון. - נצבע את עיגולי הנייר.
- נחזור במספרים חור במרכז כל עיגול.
- ננעץ בחור עיפרון קצר או טוש.
- נסובב את הסביבון שהתקבל על נייר הפרוש על הרצפה.
- נבקש מן הילדים לתאר מה הם רואים.
- כדאי להכין עם הילדים דגמים נוספים של עיגולי נייר צבעים להדגמה של אשליות אופטיות נוספות:

נסובב ונגלה...



גלגל הצבעים של ניוטון

- נכין עיגולי קרטון. נסמן עליהם משולשים (כמו משולשי פיצה). נצבע כל משולש בצבע שונה. נסובב את הסביבון ונתאר מה מתרחש: נדמה שכל הצבעים מתערבבים ושהעיגול כמעט לבן. (ניוטון גילה שהאור הלבן הוא למעשה תערובת של צבעי הקשת).
 - נחזור על הפעילות, אלא שהפעם נכין את הסביבון מפלסטלינה צבעונית: נצמיד זו לזו רצועות פלסטלינה לפי סדר הצבעים: אדום, כתום, צהוב, ירוק, כחול וסגול.
 - מרצועת הפלסטלינה הצבעונית ניצור קובייה, ובמרכזה ננעץ גפרור. כדי לחזק את הפלסטלינה וכדי להעניק לה ברק אפשר למרוח אותה בדבק פלסטי.
 - נסובב את הסביבון ונתרשם גם הפעם מן האשליה האופטית.
- נחש מתפתל
- נצייר ספירלה על עיגול נייר ונקשט אותו.
 - כשנסובב את הסביבון תיווצר אשליה שהנחש נע ממרכז העיגול החוצה. אם נשנה את כיוון הסיבוב תנועת הנחש תהייה הפוכה: משולי העיגול למרכז.